

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-520-4-8>

**ANTHROPONYMS-BALTISMS IN THE COMMEMORATIVE
BOOKS OF VOLYN PROVINCE (LATE XIX CENTURY)**

**АНТРОПОНІМИ-БАЛТИЗМИ У ПАМ'ЯТНИХ КНИЖКАХ
ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (КІН. XIX СТ.)**

Vakulych M. I.

Junior scientist

*O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Вакулич М. І.

молодий науковий співробітник

*Інститут мовознавства імені
О. О. Потебні Національної академії
наук України
м. Київ, Україна*

Пам'ятні книжки Волинської губернії – це щорічні довідники, які містять різноманітну інформацію стосовно регіону у період другої половини XIX – початку XX ст. Енциклопедичність видань робить їх цінними для вивчення української історії, етнографії, економіки, краєзнавства, демографії тощо. Пам'ятні книжки Волинської губернії є важливим джерелом і для мовних студій, а саме ономастичних.

Зосередимо увагу на деяких антропонімах балтійського походження, які зустрічаємо на сторінках щорічника «Памятная книжка Вольнской губернии на 1896 годъ».

Войнаровскій («Тит. Сов. Федоръ Евдокимовичъ *Войнаровскій*» [3, с. 159–160].

Науковці по-різному тлумачать походження цього прізвища. П. П. Чучка форми *Войнарович* і *Войнар* (1447, 1450, 1787), виводить від «давнішого *Vognar*, що з нім. *Wagner* – “колісник”» [6, с. 121]. І. Д. Фаріон відносить прізвищеву назву *Войнарович* до патронімно-посесивних назв і вважає, що вона належить до питомих слов'янських похідних із компонентом «војь-», який у праслов'янській означає “воїн” [5, с. 159]. В. П. Шульгач до праслов'янських *nomina agentis* із суфіксом **-ar'ь-* зараховує і праантропонім **Vojnar'ь*, вводячи його до широкого ряду праформ: **Vьdьnar'ь*, **Dudar'ь*, **Gospodar'ь*, **Kosar'ь*, **Lixvar'ь* і т. д. [7, с. 318].

Вважаємо, що можливе і й інше – «балтійське» – потрактування етимології цього антропоніма. У литовській мові функціонує антропонім-комполіт *Vainoras* (< *vai-* (лит. *vajoti* ‘ганяти, гнати’) + *-nor* (лит. *norėti* ‘хотіти, бажати’)) [13, с. 317], поширений нині у формі прізвища: *Vainarauskas*, *Vainaravičius*, *Vainora*, *Vainoris*, *Vainorius* тощо [21]. В історичних документах (які часто походять із Жемайтії)

зауважуємо особові назви: з. в. *Воинароса* (між 1440–1492) [14, с. 49], Кгедут (Кгейдут) *Войнарайтис*, Енkelюс *Войнарович* (1537), *Войнарович* (1539) [16, с. 184, 218], Грыгорей *Войнаровичь* [1, с. 83], Michał *Waynor*, Jakub *Waynor*, Piotr *Waynor* (м. Паланга) і т. д. [2, с. 39, 40]. Аналізована особова назва продуктивна для творення топонімів: поле *Вайноройти*, с. *Вайнорайте*, земля *Вайноришки*, с. *Войнарайти* [4, с. 34, 59], с. *Vainaronėliai*, с. *Vainaroniai*, с. *Vainoriai* [15, с. 331].

Цікавою (але і дискусійною) видається думка Д. Сінкевичуте про ймовірне скорочення основи *vaiš-* до *vai-* у литовських антропонімах із композитною структурою, тож у такому випадку *vai-* не може бути пов'язана з лит. *vajoti* [18, с. 266–267]. Якщо прийняти цю позицію, *Vainoras* варто сприймати як варіант значно поширенішого оніма *Vaišnoras* [13, с. 318].

Довгялло («Мировой Судья 1-го участка, Кол. Рег. Петръ Альфонсовичъ *Довгялло*», «Списокъ повивальныхъ бабокъ, проживающихъ въ уѣздныхъ городахъ и уѣздахъ Волынской губерніи. ... *Довгялло*, Александра Аполоновна ... въ м. Олевскѣ ... *Довгялло*, Анна Викторовна ... въ с. Эмельчинѣ Владимірволын. уѣзда» [3, с. 117, 110].

Науковці, фіксуючи в історичних польських документах форми *Dowgiał(t)o* (1562), *Dowgiał(t)owicz* (1690), *Dowgialina* (1690) [8, с. 396], інтерпретують їх як генетично литовські [10]. Підтримуємо цю позицію: аналізований онім варто ідентифікувати як східнобалтійський за походженням (< лит. **Daugela, Daugelis, Daugėlas** < **dau-** (лит. **daug** 'багато') + **gel-** (лит. **gėla** 'сильний біль') [13, с. 95]. **Особова назва і похідні від неї досить поширені в литовському антропоніміці:** *Daugėla*, *Oželis Dawgielaitys*, *Dowgelis*, *Rym Dowgiałowicz*, *Довгяловичь* [9, с. 248]. На карті Литви знаходимо ойконіми та гідроніми: с. *Daugėlai*, с. *Daugėlaičiai*, с. *Daugėlaliai*, с. *Daugėliškė* і т. д. [15, с. 55], **p. Daugėl-upis, оз. Daugėliškis** [22, с. 81]; у Латвії зафіксовано назви селянських садіб: *Dauģeļi, Daugel* [11, с. 199].

Довгирдъ («Учительницы музыки: Людмила Григорьевна *Довгирдъ...*», Волинське жіноче училище духовного відомства) [3, с. 80].

Схиляємося до думки про те, що онім слід виводити від лит. *Daugirdas* (< **dau-** (лит. **daug** 'багато') + **gird-** (лит. **girdėti** 'чути', **girdas** 'звістка, чутка')) [13, с. 96]. Особова назва поширена сьогодні у Литві як прізвище, також її віднаходимо в книгах канцелярії Великого Князівства Литовського та інших історичних документах: д. в. одн. *Довгирду* (б. м. н., між 1440–492), *Довгкгирдъ* (б. м. н., між 1440–1492); д. в. мн. *Довгирдовнамъ* (б. м. н., між 1440–1492) [14, с. 20, 21, 28]; *Dowgird* (1781–1788) [17, с. 106] і т. д. Композит став вихідним для творення відантропонічних назв сучасних та давніх топонімів

Литви: с. *Daugirdai*, с. *Daugirdėliai*, с. *Daugirdėnai*, с. *Daugirdiškės* і т. д. [15, с. 56]; земля *Довгирдишка*, поле *Довгирдишки*, нива *Довгирдишка*, поле *Довгирды* [4, с. 98]; р. *Daugirdas* [22, с. 81].

Корейшо («Радзивиловская Таможня... Члены: Кол. Сов. Александръ Ивановичъ *Корейшо*...») [3, с. 132].

Зафіксоване прізвище співвідносно з одноосновним лит. *Kareiša* (< **kari-** (лит. **karas** ‘війна’) + *-eiš-*) [20, с. 150–151]. Зважаючи на **варіантність** *Koreiva / Kareiva, Korbutas / Karbutas* тощо, вважаємо, що виведення антропоніма від лит. *korus* ‘пористий, ніздрюватий, пухкий’ [12] менш переконливе. Особова назва нечастотна в балтійському ономастиконі (*Koreybo* [20, с. 150]; затон *Karejsze* (Віленський повіт, 1866) [19, с. 839].

Пам’ятні книжки Волинської губернії – це одне із джерел віднадення онімів балтійського походження, які були або не зафіксовані раніше в українських пам’ятках, або ж засвідчені нечисленно (що демонструє тяглість функціонування таких антропонімів в українському ономастиконі). Етимологія окремих проаналізованих вище прізвищ дискусійна, а це спонукає до подальших пошуків і аналізу.

Література:

1. Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древних актовъ. Вильна, 1897. Т XXIV. Акты о боярахъ. XLIV+547 с.
2. Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древних актовъ. Вильна, 1910. Т. XXXV. Инвентари староствъ, имѣній, фольварковъ и деревень за вторую половину XVIII вѣка. (1751–1789). XXXII+624 с.
3. Памятная книжка Волынской губернии на 1896 годъ. Житомиръ. 1896. 252+125.
4. Спрогис И. Я. Географическій словарь древней Жомойтской земли XVI столѣтїя, составленный по 40 актовымъ книгамъ Россіенскаго земскаго суда. Вильна, 1888. 317 с.
5. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.
6. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 705 с. + XLVIII с.
7. Шульгач В. П. Нариси з праслов’янської антропонімії. Київ : Довіра, 2023. Ч. 8. 437 с.
8. Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku. Wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografją / pod red. A. Cieślukowej. Krakow : LEXIS, 2007. Т. 1. А – G. 580 s.

9. Būga K. Apie lietuvių asmens vardus. *Būga K. Rinktiniai raštai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958. T. I. P. 201–238.
10. DOWGIAŁŁO. URL: <https://nazwiska.ijp.pan.pl/haslo/show/name/DOWGIA%20%81%20%81O> (дата звернення: 12.12.2024).
11. Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1956. I daļa. 1. sējums. A – J. 426 l.
12. KOREIŠA. URL: <https://ekalba.lt/pavardziu-duomenu-baze/KOREI%20A0A?i=774f88bb-3f96-4c4f-b03d-e574ef9a8387> (дата звернення: 12.12.2024).
13. Kuzavinis K., Savukynas B. Lietuvių vardų kilmės žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. 391 p.
14. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3. Vilnius : Žara, 1998. 166 p.
15. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. II dalis. Vilnius : Mintis, 1976. 398 p.
16. Maciejauskienė V. Lietuvių pavardžių susidarymas. XVIII–XVIII a. Vilnius: Mokslas, 1991. 320 p.
17. Ragauskaitė A. XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai. Vilnius : Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2005. 212 p.
18. Sinkevičiūtė D. Lietuvių dvikamienių vardų su pirmuoju dėmeniu *vaiš*- raidos bruožai. *Baltistica*. 2008. XLIII (2). P. 263–274.
19. Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa : Wiek, 1882. T. III. 960 s.
20. Zinkevičius Z. Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje. Vilnius : Mokslas, 1977. 304 p.
21. VAINORAS. URL: <https://ekalba.lt/pavardziu-duomenu-baze/VAINORAS?i=288fac21-aa23-4b2b-913b-bc140ce46e62> (дата звернення: 12.12.2024).
22. Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. Vilnius : Mokslas, 1981. 408 p.